

Izabela Ostoj

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
E-mail: izabela.ostoj@ue.katowice.pl

Praca studentów jako problem na
styku systemu kształcenia i rynku
pracy – wyniki badań / *Students’
professional activity as a problem on the borderline
between the educational system and the labor
market – survey results*

Abstract

The paper aims to identify potential threats and opportunities in reference with combining full-time studies with gainful employment from the perspective of future transition of the graduates to the labor market. A hypothesis whether the job of the full-time students provides professional experience, required by employers, was verified. Moreover, it discusses if their professional activity may constitute a solid tie between education and the work after graduation, when continued at the same workplace. The conclusions were drawn, based on the results of the survey conducted over a population of students in the master’s degree course in economics at the University of Economics in Katowice in years 2014-2016. According to the survey, students rarely undertake job in compliance with their area of study, however, the majority gains valuable skills and competences. Additionally, it proves there exist certain obstacles while combining studies with job which poses a real threat to educational capital. The research also unveiled that less than one third of the students consider present job as a running start to future employment, mainly due to their lack of interest in such a solution.

Keywords: students; labor market; human capital, professional experience.

1. WPROWADZENIE

Obserwacje oraz badania studentów polskich uczelni pokazują, że nawet połowa studentów łączy studia stacjonarne z pracą zarobkową (w zależności od typu uczelni i kierunku studiów). Dążenie młodych ludzi do materialnego usamodzielnienia się nie powinno dziwić, z drugiej jednak strony można spojrzeć na to zjawisko jako czynnik oddziałujący na przyszłą pozycję absolwenta na rynku pracy. Celem artykułu jest identyfikacja potencjalnych korzyści i zagrożeń

związanych z łączeniem studiów stacjonarnych z pracą zarobkową z perspektywy przyszłej tranzycji absolwentów na rynek pracy. Poddano weryfikacji hipotezę badawczą zakładającą, że praca dla studentów studiów stacjonarnych może być dobrym sposobem na zdobycie doświadczenia zawodowego, wymaganego przez pracodawców od kandydatów do pracy. Może być także cennym źródłem wiedzy o rynku pracy dzięki kontaktom z pracodawcami, co może obniżać koszty poszukiwania stałego zatrudnienia po ukończeniu studiów. W tym kontekście praca może stanowić pomost pomiędzy kształceniem a stałym zatrudnieniem, gdy dochodzi do jego kontynuacji u dotychczasowego pracodawcy. W badaniach uwzględniono także możliwość wystąpienia niepożądanych zjawisk, ze względu na potencjalne kolizje pomiędzy studiami a obowiązkami zawodowymi.

Weryfikacji tak postawionych hipotez dokonano na gruncie teoretycznym oraz empirycznym. Wykorzystano do tego celu elementy koncepcji kapitału ludzkiego oraz teorii poszukiwań na rynku pracy, a także wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w trzech etapach na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach wśród studentów studiów stacjonarnych II stopnia, na kierunku ekonomia w latach 2014-2016. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej dokonano charakterystyki oczekiwań pracodawców wobec kandydatów do pracy, ze szczególnym uwzględnieniem roli doświadczenia zawodowego wykorzystując do tego celu wyniki badań m.in. Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) i Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). W drugiej odwołano się do teorii kapitału ludzkiego oraz teorii poszukiwań na rynku pracy, stanowiących teoretyczne uzasadnienie badanych związków. W trzeciej – zaprezentowano wyniki autorskich badań.

2. DOŚWIADCZENIE ZAWODOWE JAKO POSZUKIWANA CECHA KANDYDATÓW DO PRACY I PROBLEM ABSOLWENTÓW SZKÓŁ WYŻSZYCH

Na współczesnym, wysoce heterogenicznym rynku pracy pracodawcy, zgłaszając popyt na pracę ujawniają ściśle określone oczekiwania w stosunku do kandydatów do pracy. Zwykle w pierwszej kolejności zwracają uwagę na wykształcenie formalne, ale decydujące na ogół okazują się inne cechy, np. doświadczenie zawodowe (Kozek, 2013: 201). Cenną wskazówką mogą być tutaj badania oczekiwań pracodawców w stosunku do kandydatów do pracy, w tym absolwentów wyższych uczelni, a także opinie samych absolwentów na ten temat.

W badaniach absolwentów szkół wyższych prowadzonych przez IPISS wśród czynników, które ich zdaniem miały decydujący wpływ na znalezienie zatrudnienia, po wiedzy i umiejętnościach, na drugim miejscu znalazło się doświadczenie zawodowe, a w oczach pracodawców najbardziej deficytową umiejętnością absolwentów było łączenie teorii z praktyką, czyli wykorzystanie w środowisku zawodowym wiedzy teoretycznej zdobytej w czasie studiów (IPISS, e-Dialog, 2012: 10-12). W badaniu pracodawców realizowanym przez PARP w latach 2010-2014 doświadczenie zawodowe było najważniejszą (w 2014 r. i 2010 r.) lub drugą w kolejności (po płci, a przed wykształceniem) cechą kandydata liczącą się dla pracodaw-

ców (Kocór, Strzebońska, Dawid-Sawicka, 2015: 32). Podobne wyniki uzyskano w badaniu oczekiwań pracodawców zatrudniających absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, w którym doświadczenie zawodowe było drugim najważniejszym kryterium oceny nowo przyjmowanych pracowników (po wiedzy i umiejętnościach), zarówno w sektorze przedsiębiorstw, jak i w administracji publicznej (Krannich, Macełko, Pałucha, 2011: 21). Natomiast badanie losów zawodowych absolwentów tej samej uczelni, z lat 1977-2011 ujawniło, że od ok. 29% badanych pracodawca wymagał doświadczenia zawodowego przy przyjęciu do pracy, a według ok. 35% doświadczenie zawodowe jest bardzo istotne dla znalezienia zatrudnienia (Keystone Consulting, 2011: 54 i 58). Badanie pracodawców województwa zachodniopomorskiego zatrudniających absolwentów kierunku ekonomia wykazało, że ponad 82% z nich uważało brak doświadczenia zawodowego za barierę utrudniającą absolwentom znalezienie pracy, a podobny odsetek pracodawców uznał go jednocześnie za największy problem, jaki stwarzają nowo zatrudnieni absolwenci (Gołąb, 2013).

Sklania to do zwrócenia uwagi na doświadczenie zawodowe jako czynnik warunkujący tranzycję absolwentów uczelni wyższych na rynek pracy. Problem stanowi ograniczona możliwość zdobycia praktycznych umiejętności i doświadczenia w ramach programu studiów (Ostoj, 2015). Natomiast w kontekście pracy coraz częściej podejmowanej przez studentów studiów stacjonarnych konieczne jest zweryfikowanie szans na zdobycie doświadczenia zawodowego tą drogą.

Poprzez świadczenie pracy osoby uczące się nie tylko mogą zdobywać doświadczenie zawodowe, ale także mogą pozyskiwać wiedzę o rynku pracy – dostępności ofert pracy, wysokości wynagrodzeń i innych warunkach pracy, co ułatwia im późniejsze poruszanie się po tym rynku. Problem jest szczególnie ważny ze względu na znaczne bezrobocie utrzymujące się wśród ludzi młodych z wyższym wykształceniem. Stopa bezrobocia wg BAEL wśród absolwentów z wyższym wykształceniem w wieku do 30 lat w I kw. 2015 r. wyniosła 23,5%, wobec 4,5% dla całej populacji aktywnej zawodowo z wyższym wykształceniem (GUS, 2015: 74 i 81).

3. TEORETYCZNE KONCEPCJE PRZYBLIŻAJĄCE ZWIĄZEK POMIĘDZY PRACĄ STUDENTÓW A ICH PRZYSZŁĄ POZYCJĄ NA RYNKU PRACY

Badanie zarysowanego w tytule podrozdziału związku w naturalny sposób skłania do odwołania się do koncepcji *human capital*. Doświadczenie zawodowe jest traktowane jako jedna z podstawowych składowych kapitału ludzkiego, jako rodzaj inwestycji w ten cenny zasób i źródło różnic w pozycji na rynku pracy, zwłaszcza w poziomie wynagrodzeń (Mincer, 1958; Becker, 1962: 11; Schultz, 1981: 23; Chiswick, 2003: 5-6; Jarecki et al., 2011: 19-20). Ważnymi czynnikami powiększania kapitału ludzkiego są wysiłek włożony w jego pomnażanie oraz czas poświęcony na realizację tego celu. Właściwa alokacja wysiłku przyczynia się do efektywności procesu inwestowania w kapitał ludzki (Stonawski, 2014: 14). Zdobywanie doświadczenia zawodowego to proces odbywający się zwykle po zakończeniu procesu edukacji, polegający na powiększaniu zasobu kapitału ludzkiego w rezultacie

powtarzających się aktywności związanych z wypełnianiem obowiązków i pracą (Stonawski, 2014: 51-52), ale podjęty w artykule problem łączenia studiów stacjonarnych z pracą sugeruje potrzebę rozważenia możliwości jego pozyskiwania także równoległe ze studiami. Spełnienie tego warunku zależy m.in. od zgodności z kierunkiem kształcenia, rodzaju zadań wykonywanych w pracy i powierzanych obowiązków, wyposażenia przedsiębiorstwa, które muszą tworzyć realne możliwości poszerzania umiejętności i kompetencji. Znaczenie ma także orientacja prorozwojowa samego pracownika (Jeruszka, 2014). Powstaje też pytanie, czy łączenie studiów z pracą nie może mieć negatywnego wpływu na zdobywanie wiedzy i poziom kapitału edukacyjnego, ze względu na obiektywne ograniczenia w wydatkowaniu wysiłku i czasu, które muszą zostać rozdzielone pomiędzy studia, pracę oraz niezbędny wypoczynek.

Do problemów transycji absolwentów na rynek pracy można także odnieść teorię poszukiwań na rynku pracy. Koncepcja ta wychodzi z założenia o niedoskonałości informacji o rynku pracy (konkurencyjnych ofertach, płacach itp.), z którą zderzają się uczestnicy rynku pracy w warunkach silnego zróżnicowania ofert pracy, heterogeniczności czynnika pracy (nie tylko ze względu na poziom wykształcenia i zawód, ale także na umiejętności, kwalifikacje, doświadczenie), konieczności poświęcenia wysiłku i czasu na znalezienie odpowiedniej propozycji pracy i kierowania się rachunkiem kosztów i korzyści z poszukiwań pracy (Kwiatkowski, 2005: 156). Zakłada także ujawnianie się przewidywań adaptacyjnych u poszukujących pracy (Zagóra-Jonszta, 1998: 59). Problem może być szczególnie dotkliwy dla absolwentów, nie mających doświadczenia w poruszaniu się po rynku pracy. Wcześniejsza znajomość przynajmniej części ofert, w tym bezpośredni kontakt z pracodawcą, poprawia stan wiedzy o wakatach i szansach na znalezienie odpowiedniej możliwości pracy. Pozwala też na lepszy dobór tzw. liczebności próbki, czyli liczby branż pod uwagę ofert, wymagających sprawdzenia, ale także na bardziej precyzyjne określenie prawdopodobieństwa uzyskania wynagrodzenia na założonym poziomie, co przyspiesza wybór optymalnej liczby przeglądanych ofert i obniża koszty poszukiwań (model liczebności próbki). W innym podejściu (model płacy progowej) wcześniejsza styczność z rynkiem pracy pozwala na racjonalne określenie płacy granicznej, czyli najniższej akceptowanej przez poszukującego pracy (Jarmołowicz, Knapińska, 2011: 128). W modelu zwraca się także uwagę na znaczenie wysokiego poziomu kwalifikacji, który zwiększa liczbę dostępnych ofert pracy, podnosi prawdopodobieństwo znalezienia odpowiedniej oraz skraca okres poszukiwań (Kryńska, Kwiatkowski, 2013: 136).

W dalszej części artykułu podjęto próbę weryfikacji empirycznej zarysowanych wyżej problemów.

4. PRACA STUDENTÓW JAKO ŹRÓDŁO DOŚWIADCZENIA ZAWODOWEGO I POMOST POMIĘDZY EDUKACJĄ A ZATRUDNIENIEM

4.1. OPIS BADANIA

Problemy absolwentów wyższych uczelni z wejściem na rynek pracy oraz podkreślane w licznych badaniach i koncepcjach teoretycznych znaczenie doświadczenia zawodowego stało się inspiracją do przeprowadzenia badań ankietowych wśród studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Badaniom poddano wszystkich studentów I roku studiów stacjonarnych II stopnia, na kierunku ekonomia. Byli to zatem studenci legitymujący się już dyplomem licencjata lub inżyniera, którzy kontynuowali naukę na studiach magisterskich. Badania prowadzono przez trzy kolejne lata w styczniu i marcu 2014 r., w styczniu 2015 r. oraz w styczniu i lutym 2016 r. Wykorzystano technikę badania ankietowego w formie ankiety papierowej – anonimowej, co zapewniło 100% zwrotność. Kwestionariusz ankiety obejmował 17 pytań i metryczkę, ale ze względu na problem podjęty w artykule zostały zaprezentowane wyniki jedynie części z nich, skierowanej do studentów pracujących, wśród których znalazło się 6 pytań zamkniętych jednokrotnego wyboru.

W badaniu w 2014 r. wzięło udział 129 osób, otrzymano 124 prawidłowo wypełnione kwestionariusze, w 2015 r. - 194 osoby, otrzymano 192 prawidłowo wypełnione kwestionariusze, w 2016 r. 116 osób - 115 - poprawnie wypełnionych. Malejąca liczba nieprawidłowo wypełnionych kwestionariuszy w kolejnych latach miała związek z korektą części instruującej ankietowanych. Badaniem objęto wszystkie osoby obecne w dniu badania, a jednocześnie zadbano, by było ono przeprowadzone w dniu zapewniającym możliwie wysoką frekwencję. Badana grupa była jednorodna wiekowo, ok. 23 lat, jako studenci studiów stacjonarnych wszyscy korzystali ze studiów nieodpłatnych. Metryczka uwzględniała podział badanych ze względu na płeć i miejsce zamieszkania, ale w odniesieniu do problemów prezentowanych w niniejszym artykule zrezygnowano z tego przekroju prezentacji wyników badania.

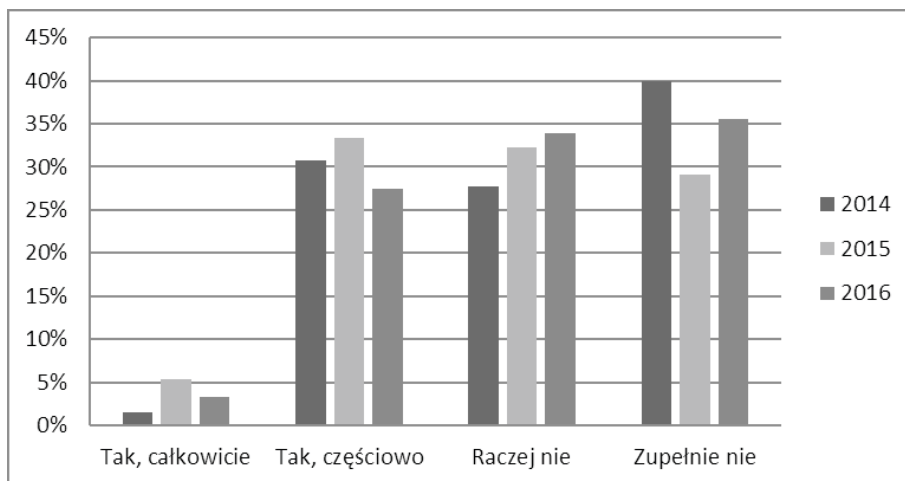
Ze względu na cel artykułu przedstawiono wyniki badania obejmujące jedynie pracującą część badanej zbiorowości. Status pracującego studenta w opisywanym badaniu miały osoby, które zadeklarowały wykonywanie pracy stałej, dorywczej lub prowadzenie działalności gospodarczej. W okresie przeprowadzania badania w 2014 r. 52% studentów zadeklarowało wykonywanie pracy; w 2015 r. było to 48% badanych, a w 2016 r. udział pracujących studentów stanowił 55% (badanych, którzy prawidłowo wypełnili ankiety).

4.2 WYNIKI BADAŃ

Zakładając, że praca w czasie studiów może być źródłem doświadczenia zawodowego zapytano studentów, czy wykonywana praca jest zgodna z kierunkiem studiów? Bowiem jedynie w sytuacji przynajmniej częściowej zgodności pod tym

względem jest możliwy rozwój w wyuczonym zawodzie i praktyczne wykorzystanie wiedzy zdobytej na studiach. Rozkład odpowiedzi prezentuje wykres 1 (2014 r. n=65; 2015 r. n=93; 2016 r. n=62).

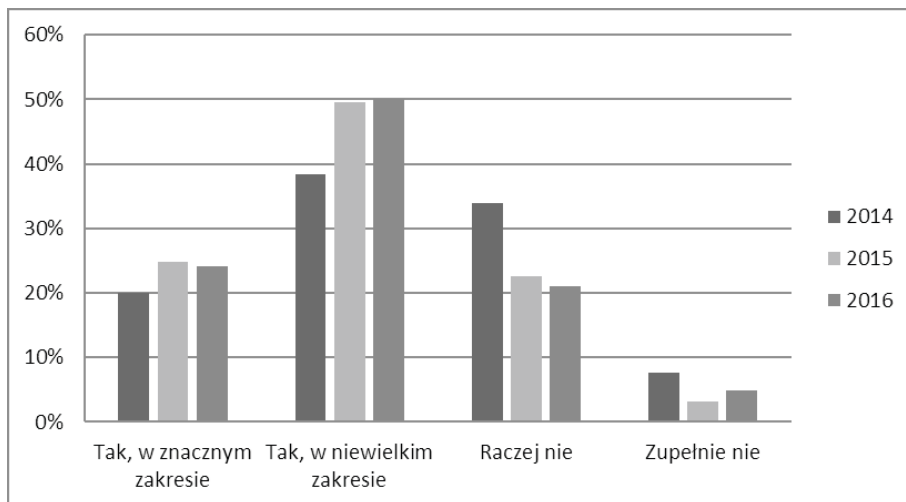
Wykres 1. Czy wykonywana praca jest zgodna z kierunkiem studiów?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Uzyskane wyniki pokazują bardzo niski odsetek studentów, charakter pracy których był całkowicie zgodny z kierunkiem studiów, były to w istocie jednostkowe przypadki (1 wskazanie w 2014 r., 5 – w 2015 r. i 2 – w 2016 r.). Około 30% zadeklarowało częściową zgodność w tym zakresie (największy odsetek – 34% w 2015 r.). Wynika z tego, że od ok. 30% do 39% badanych miało szansę na praktyczny kontakt z zawodem i zdobycie cennego doświadczenia. Większość badanych natomiast nie miała takiej możliwości. Szczególnie wysoki był odsetek studentów, wykonujących pracę zupełnie niezgodną z kierunkiem studiów, było to 40% w 2014 r., 29% w 2015 r. i 36% w 2016 r.

Znaczenie ma także możliwość zdobycia umiejętności i kompetencji cenionych na rynku pracy. To znacznie szersze pojęcie, które wykracza poza zakres zawodu, ale może także stanowić element doświadczenia zdobywanego na stanowisku pracy i być atutem przy poszukiwaniu pracy. Może być także wyrazem złożoności wykonywanych zadań, powierzanych obowiązków, korzystania z nowoczesnego wyposażenia itp. Rozkład odpowiedzi na pytanie odnoszące się do postawionego wyżej problemu przedstawiono na wykresie 2 (2014 r. n=65; 2015 r. n=93; 2016 r. n=62).

Wykres 2. Czy wykonywana praca pozwoliła Pani/Panu na zdobycie umiejętności i kompetencji cenionych na rynku pracy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wyniki tej części badania są już bardziej optymistyczne. Znaczny zakres nabycia cennych umiejętności i kompetencji zadeklarowało 20-25% badanych (20% w 2014 r., 25% w 2015 r., 24% w 2016 r.), a jeżeli wziąć pod uwagę także niewielki zakres, to odsetek studentów, którzy dostrzegli tego rodzaju korzyści przekraczał łącznie 70% w latach 2015-2016, natomiast nieco niższy był w 2014 r. – 58%. Warto też zauważyć, że mała odsetek badanych, którzy w pracy nie nabyli ważnych umiejętności i kompetencji (łącznie odpowiedzi „raczej nie” i „zupełnie nie”: 42% w 2014 r., 26% w 2015 i 2016 r.).

Mając na uwadze potencjalne trudności w godzeniu obowiązków studenta i pracownika, co może negatywnie wpływać na jakość kapitału edukacyjnego, zapytano studentów na ile udaje im się łączyć pracę ze studiami stacjonarnymi? Rozkład odpowiedzi ujęto w tabeli 1.

Tabela 1. Jak udaje się Pani/Panu łączyć pracę ze studiami stacjonarnymi?

Odpowiedź	2014		2015		2016	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Udaje mi się to z trudem, często miewam zaległości	4	6	12	13	5	8
Miewam przejściowe problemy	34	53	36	39	27	44
Nie mam większych problemów	19	29	36	39	24	39
Nie mam żadnych problemów	8	12	9	9	6	9
Razem	65	100	93	100	62	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

O ile znaczne trudności w łączeniu pracy ze studiami deklarowało od 6% do 13% badanych (największy odsetek w 2015 r. – 13%), to już w połączeniu z przejściowymi problemami odsetek ten przekraczał 50% w każdym z kolejnych lat. Jest to

informacja, której nie sposób bagatelizować i fakt zagrożenia dla jakości kapitału edukacyjnego należy traktować jako wysoce prawdopodobny.

Dla uściślenia wyżej postawionego problemu, zadano studentom pytanie nawiązujące do kwestii gospodarowania czasem. Celem tego pytania było ustalenie, która ze sfer życia doznaje potencjalnie uszczerbku w związku z nadmiarem obowiązków i brakiem czasu (tabela 2).

Tabela 2. Czy udaje się Pani/Panu zachować względną równowagę pomiędzy czasem na naukę, czasem na pracę a czasem wolnym?

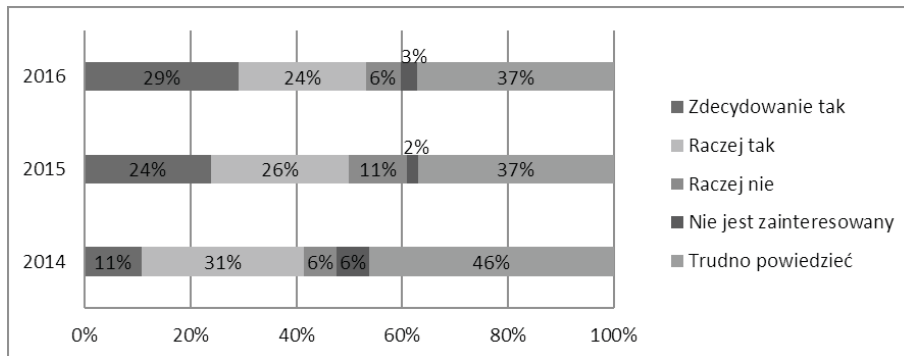
Odpowiedź	2014		2015		2016	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Nie, odczuwam ciągły deficyt czasu wolnego	15	23	26	28	12	19
Nie, brak mi czasu na naukę	11	17	14	15	15	25
Utrzymuję względną równowagę	31	48	40	43	23	37
Nie mam problemów z utrzymaniem równowagi	8	12	13	14	12	19
Razem	65	100	93	100	62	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Na wyniki tej części badania można spojrzeć dwojako. Z jednej strony większość studentów potrafiła zagospodarować czas tak, by wystarczyło go na naukę, pracę i czas wolny, ale jednocześnie od 15% w 2015 r. do 23% w 2016 r. deklarowało brak czasu na naukę, co oznacza, że praca okazała się absorbująca na tyle, że kolidowała ze studiami, natomiast od 18% badanych w 2016 r. do 28% w 2015 r. cierpiało na deficyt czasu wolnego, co także może mieć negatywne skutki dla zasobu kapitału ludzkiego np. w zakresie zdrowia.

W dalszej części podjęto próbę zweryfikowania, na ile wykonywana praca może dać szansę na kontynuację zatrudnienia w przyszłości, po ukończeniu studiów. Badanych zapytano, czy aktualny pracodawca jest zainteresowany dalszym ich zatrudnieniem po ukończeniu studiów? Rozkład odpowiedzi ujęto na wykresie 3. Jedna z osób prowadząca działalność gospodarczą w 2015 r. nie wypełniła tej części kwestionariusza, pozostałych 5 w tym samym roku potraktowało odpowiedzi jako odnoszące się do kontynuacji prowadzonej działalności gospodarczej, w pozostałych latach badani nie deklarowali prowadzenia działalności gospodarczej (2014 r. n=65; 2015 r. n=92; 2016 r. n=62).

Wykres 3. Czy aktualny pracodawca jest zainteresowany dalszym zatrudnieniem Pani/Pana, również po ukończeniu studiów?

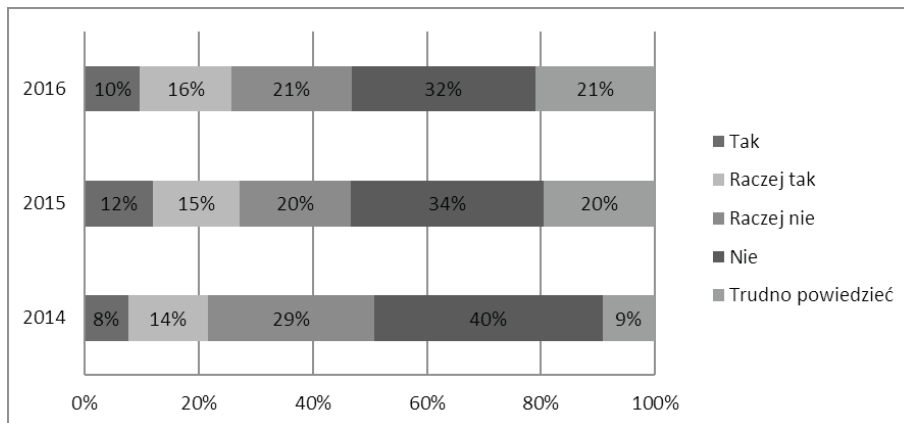

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Ta część badania ujawniła, że około połowy pracujących studentów w latach 2015-2016 i ok. 40% w 2014 r. mogłoby liczyć na kontynuację zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy, przy czym z roku na rok ten odsetek wzrastał. Mogło to świadczyć o istnieniu szansy na pomyślną tranzycję przyszłych absolwentów na rynek pracy. Znaczny był także odsetek badanych, którzy nie byli w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Wobec powyższego konieczne było sprawdzenie, czy także sami studenci byłiby zainteresowani kontynuacją zatrudnienia u obecnego pracodawcy. Rozkład odpowiedzi na tak sformułowane pytanie zawarto na wykresie 4 (2014 r. n=65; 2015 r. n=92; 2016 r. n=62).

Wykres 4. Czy po ukończeniu studiów chciałby/aby Pan/Pani nadal pracować u tego pracodawcy?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Postawiony problem wygląda inaczej z pozycji studentów. Zainteresowanych kontynuacją zatrudnienia u danego pracodawcy było od 22% do 27% studentów, przy czym zdecydowanie w tym zakresie wyrażało jedynie 8-12% badanych. Zaskakująco wysoki (największy w każdym badanym roku) był odsetek niezaintereso-

wanych dalszym zatrudnieniem po ukończeniu studiów, choć odsetek ten malał, rósł natomiast udział niezdecydowanych. Mając jednak na uwadze niski odsetek pracujących zgodnie z kierunkiem studiów (wykres 1) odpowiedzi te w zasadzie nie powinny dziwić. Ta część badania ujawniła zatem, że wykonywana praca nie stanie się raczej pomostem do przyszłego stałego zatrudnienia, choć nie można wykluczyć, że zdobyta wiedza i doświadczenia okażą się pomocne w poruszaniu się po rynku pracy.

WNIOSKI

Jak wykazano w części teoretycznej, łączenie studiów stacjonarnych z pracą, przy spełnieniu określonych warunków, może przynosić korzyści w postaci zdobycia doświadczenia zawodowego oraz kontaktu z rynkiem pracy, co powinno podnieść szansę na szybką tranzycję absolwenta po ukończeniu studiów. Dane pochodzące z badań prowadzonych w ciągu trzech kolejnych lat wśród studentów studiów stacjonarnych II stopnia na kierunku ekonomia UE w Katowicach pozwalają na zasygnalizowanie określonych prawidłowości.

Badania wykazały, że studenci rzadko podejmowali pracę zgodną z kierunkiem studiów, zatem zwykle nie pozwalała ona na zdobywanie doświadczenia w wąsko rozumianym zawodzie, ok. 1/3 badanych deklarowało jedynie częściową zgodność pracy z kierunkiem studiów. Pracujący studenci pozyskiwali natomiast nowe umiejętności i kompetencje jednak, jak należy sądzić, spoza ściśle pojmowanego zawodu. Ponad 70% badanych pracujących studentów w latach 2015 i 2016 deklarowało zdobycie nowych umiejętności i kompetencji cenionych na rynku pracy.

Oceny studentów dotyczące umiejętności łączenia studiów z pracą ujawniły istnienie realnego zagrożenia dla jakości kapitału ludzkiego w części kapitału edukacyjnego. Powstaje sytuacja, w której, jak wyżej wykazano, praca daje małe szanse na zdobycie pełnowartościowego doświadczenia zawodowego, a jednocześnie może dochodzić do obniżenia jakości kapitału edukacyjnego, ponad połowa badanych doświadczała bowiem przynajmniej przejściowych problemów związanych z łączeniem studiów z pracą, a znaczny odsetek deklarował brak czasu na naukę. Zarysowały się ponadto pewne zagrożenia związane z deficytem czasu wolnego, czyli czasu na odpoczynek i regenerację. Nie ma zatem pewności co do bilansu kapitału ludzkiego, gdyż powiększanie zasobu umiejętności i kompetencji w pracy zagraża kapitałowi ludzkiemu związanemu z edukacją oraz zdrowiem.

Badania wykazały też, że jedynie dla nielicznych studentów wykonywana w czasie studiów praca może stać się pomostem do późniejszego zatrudnienia i to przede wszystkim ze względu na niskie zainteresowanie takim rozwiązaniem ze strony samych studentów (ok. ¼), choć odsetek wyrażających taki pogląd w kolejnych latach malał. Można zatem przyjąć, że studenci nie byli zadowoleni z rodzaju i warunków pracy jaką wykonywali, choć wiedza o rynku pracy z pewnością okaże się przydatna przyszłym absolwentom.

Sformułowane wnioski skłaniają do bardziej ogólnej refleksji nad skutkami łączenia studiów stacjonarnych z pracą, które nie jest z pewnością optymalnym roz-

wiązaniem problemu braku doświadczenia zawodowego i potrzeby kontaktów z przyszłymi pracodawcami. Z perspektywy tworzenia zasobu kapitału ludzkiego na potrzeby współczesnej, niezwykle wymagającej gospodarki wydaje się, że celowe byłoby ukierunkowanie aktywności studentów na np. staże zawodowe lub inne rozwiązania pozwalające systemowo pogodzić studia ze zdobywaniem pierwszych praktycznych doświadczeń (np. kształcenie dualne), przynoszące dochód, ale ściśle powiązane z kierunkiem studiów, dające szansę na wykorzystanie w praktyce wiedzy zdobytej na studiach i tworzące dobre perspektywy po ich ukończeniu, nie zagrażające potencjałowi kapitału edukacyjnego i zdrowotnego.

LITERATURA

- Becker G., *Investment in Human Capital. A Theoretical Analysis*, "The Journal of Political Economy" vol. 70, 1962 (s. 9-49).
- Chiswick B.R., Jacob Mincer, *Experience and the Distribution of Earnings*, IZA Discussion Paper No 874, August 2003.
- Gołąb S., *Postawy pracodawców wobec absolwentów kierunków ekonomicznych (na przykładzie województwa zachodniopomorskiego)*. „Journal of Agribusiness and Rural Development” nr 2, 2013 (s. 63-71) .
- GUS, *Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski, I kwartał 2015*, Warszawa 2015.
- IPISS, e-Dialog Sp. z o.o., *Raport z badań II edycji projektu Uczelnia Przyjazna Pracodawcom*, Warszawa 2012.
- Jarecki W., Kunasz M., Mazur-Wierzbicka E, Zwiech P., *Gospodarowanie kapitałem ludzkim*, Economicus, Szczecin 2011.
- Jarmołowicz W., Knapieńska M., *Współczesne teorie rynku pracy a mobilność i przepływy pracowników w dobie globalizacji*, „Zeszyty Naukowe PTE” nr 9, 2011 (s. 123-144).
- Jeruszka U., *Kształcenie w miejscu pracy. Orientacja na rozwój i uczenie się*. „Polityka Społeczna” nr 3, 2014 (s. 12-17)
- Keystone Consulting, Keystone BPO, *Raport z badania dotyczącego losów absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, Katowice 2011.
- Kozek W., *Rynek pracy. Perspektywa instytucjonalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.
- Krannich M., Macełko M., Pałucha E., *Badanie oczekiwań pracodawców i ocena przygotowania absolwentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, TNOiK, Katowice 2011.
- Kryńska E., Kwiatkowski E., *Podstawy wiedzy o rynku pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Kwiatkowski E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2005.
- Mincer J. (1958), *Investment in Human Capital and Personal Income Distribution*, "Journal of Political Economy" nr 4, Vol. 66 1958 (s. 281-302)
- Ostoj I., *Sposoby integracji kształcenia na poziomie wyższym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego – wyniki badań*, „Studia Ekonomiczne Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” nr 232, 2015 (s. 193-203).
- Schultz T.W., *Investing in People. The Economics of Population Quality*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London 1981.
- Stonawski M., *Kapitał ludzki w warunkach starzenia się ludności a wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014.
- Zagóra-Jonszta, *Teoretyczne aspekty bezrobocia i rynku pracy*, w: D. Kotlorz, U. Zagóra-Jonszta, *Rynek pracy w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej, Katowice 1998.